

HUMANITA

číslo 2

ročník XXXII.

Vyšlo: december 2023

**DOM.ov pre
dôstojný život ...**

**Čo znamená
Cesta von ...**

**Človek
v ohrození a rómske
komunity ...**

Príloha: Bariéry

Rómovia, mýty majority

Na Slovensku má na to každý názor, v každom to vzbudzuje emócie, každý má aj jasné riešenia a plné priehrštie zaručených historiek, aké výhody náš sociálny systém ponúka niekomu len preto, že je Róm. Pravda je pritom taká, že ak sa na Slovensku narodíte v osade, vaše šance na dobrý život sú takmer nulové. Od prvého momentu v pôrodnici máte v živote tak veľa prekážok, že sa z nich s takmer 100 % istotu nikdy nevyotráte. Od bývania, cez školstvo, zdravotnú starostlivosť až po predsudky.

Novinárka Zuzana Kovačič Hanzelová v spolupráci s občianskym združením Človek v ohrození pripravila na stránkach denníka SME podcastovú minisériu pod názvom *Odsúdení na neúspech*. Bývanie, Školstvo, Generačná chudoba, Práca, Stereotypy a hoaxy, Zdravie a covid, Spravodlivosť a policajné represie, Mediálny obraz sú názvy jednotlivých dielov. Téma sa venuje dlhodobo, navštevuje osady a obydľia Rómov, komunikuje s obetami policajnej brutality, oslovuje politikov. Pri príprave tejto série oslovila rôznych odborníkov, ktorí opisujú stav k roku 2021, ako aj jeho príčiny. V tomto čísle prinášame zopár myšlienok z tejto série a predstavujeme aktivity rôznych občianskych združení v marginalizovaných rómskych komunitách (MRK).

Rómovia za Slovenského štátu a dnes

Jeden zo zásadných krokov, ktorý poškodil život všetkých Rómov na Slovensku, prišiel od vlády počas Slovenského štátu. 20. apríla 1941 vydala vláda kľúčovú vyhlášku Ministerstva vnútra o tom, že rómske osady a jednotlivé obydľia Rómov sa musia odstrániť z okolia všetkých hlavných ciest a musia sa postaviť oddelene od ostatného majoritného obyvateľstva. V roku 1943 pribudla nová vyhláška, ktorá prikazovala cit. „odstrániť cigánske obydľia od frekventovaných ciest“. V roku 1945 prišla ďalšia vyhláška, ktorá

nariadňovala Rómov segregovať oddelene od obce na obcou vyznačenom odľahlom mieste.

„Dodnes vnímame Rómov ako jednotný celok, ako ľudí žijúcich v osadách, chatrčiach. Pritom drvivá väčšina Rómov dnes žije rozptýlená medzi majoritným obyvateľstvom, vo vlastných bezproblémových domoch a bytoch, je zamestnaná a platí dane. V klasických chatrčiach, v segregovaných komunitách, žije možno 20 % Rómov. Chatrčí máme na Slovensku asi 3 000, nie viac. Nových osád, ktoré vznikli po roku '89, je extrémne málo. Pováčšine to sú osady, ktoré vznikli dávno predtým, niektoré za socializmu, iné ešte za prvej republiky, ďalšie máme ešte z čias Rakúsko-Uhorska. Neexistuje jednotná interpretácia, ako vznikli osady, každá osada má svoju vlastnú históriu. Výstavba osady bola so súhlasom obce, minimálne bola ňou akceptovaná, vôbec nešlo o nelegálnu výstavbu,“ otvára tému bývania Alexander Mušinka, antropológ z Prešovskej univerzity.

Mýtus: Rómovia boli vždy kočovníci

Na Slovensku máme utkvélú predstavu, že Rómovia boli kočovníci. Väčšina z nás ale netuší, že Rómovia nie sú homogénna skupina, ktorá je rovnaká, že aj medzi jednotlivými obcami je mnoho skupín, ktoré sa od seba líšia. Možno vás to bude šokovať, ale Rómovia nie sú kočovníci. Doplná A. Mušinka: „V 50-tych rokoch 20. storočia vyšiel zákon zakazujúci kočovanie a tento zákon sa vtedy dotkol asi 3 % Rómov v Československu. 97 % Rómov dlhodobo žilo usadlým spôsobom života. Bežná majoritná populácia nemala a ani dnes nemá s Rómami denný kontakt. Veď napríklad v Prešovskom regióne, ktorý má dnes najvyššie zastúpenie Rómov na Slovensku, je 666 miest a obcí, rómskych obyvateľov má len asi 250 a ak vyškrtáme tie, kde bývajú len 1 až 2 rodiny, dostávame číslo okolo 150 (zo 666 obcí). A táto situácia bola obdobná

aj v minulosti. Za posledných 100 až 200 rokov kočovala iba malá časť Rómov, s ktorými sa ľudia stretávali zvyčajne na výročných trhoch. A to boli práve tí kočovníci, teda iba jedna subkultúra Rómov, tzv. olašský Rómovia. Ale my si dlhodobo predstavujeme, že takéto boli a sú všetci Rómovia.“

Dá sa zmeniť čokoľvek bez bývania?

Dá sa niečo zmeniť, ak desiatimi ľuďmi nepomôžeme bývať v normálnom prostredí s elektrinou, kúrením a vodou? Môžeme chcieť od ľudí, aby sa z práce vrátili do chatrče bez vody a na ďalší deň prišli čistiť, voňaví, osprchovaní a oddýchnutí? A čo s dieťaťom, ktoré príde zo školy a nemá si kde urobiť úlohy? Môžeme chcieť od detí výkon, keď nemajú kde bývať?

„Vlado Ledecký (v Spišskom Hrhove) vysporiadal pozemky, dal možnosť a ľudia svoje zdroje investovali do bývania. Ďalej im dal prácu a potom objavil teplú vodu. Doslova, lebo zaviedol infraštruktúru. Nepotrebuje mať vodu v kuchyni na varenie kávy, to má na sociálne vzťahy nulový dopad. Nesmieme smrdieť, potrebujeme mať teplú vodu v sprche. Osprchovať sa v dnešnej dobe je ľahké, otázka 15 minút, do pol hodiny som suchý a idem von. Keď nemám sprchu a chcem sa umyť niekde, kde nie je tečúca voda, to je logistická nočná mora. Ak sa chcete umyť, potrebujete nanosiť drevo a zakúriť, nanosiť vodu a zohriať ju. Vytiahnuť vaňu alebo vandlík na umývanie. Ak ste žena, všetci muži musia von z chatrče, lebo nemáte kúpeľňu, iba 1 až 2 malé priestory. Zatiahnuť závesy, zatemniť okná, niekoho postaviť pred domček strážiť, aby vám tam nikto nevbhol, keď sa budete umývať. Toto všetko vám zaberie koľko času, tak 4 hodiny?“ pýta sa Mušinka.

Diagnostika mentálneho postihnutia detí

Systém diagnostiky detí u nás vyzerá nasledovne: 6-ročné rómske deti posielame na diagnostiku k školským psychologom, tí ich preskúšajú, či vedia kresliť, hrať sa s kockami, poskladať detskú skladačku. Lenže mnohé deti z MRK kocky nikdy nevideli, kresliť nevedia. To ale neznamená, že sú hlúpe. Majú inú sadu zručností, také, ktoré potrebujú vo svojom prostredí. A kocky na hranie medzi to nepatria. „U nás má mentálne postihnutie diagnostikované každé 4. dieťa z osady, čo sa prieciká akýmkoľvek teóriám o mentálnom postihnutí celosvetovo. Štatisticky nie je možné, aby to tak bolo. (...) V prípade detí z nepodnetného prostredia nám testovanie hovorí veľmi málo o inteligencii, musíme sa viac zamerať na adaptabilné správanie, ako je človek schopný sa prispôbovať, reagovať na nové situácie atď., a nie, ako dokáže dokresliť obrázok alebo riešiť matematické či vedomostné úlohy v intelligenčnom teste,“ konštatuje Miroslava Hapalová, UNICEF, bývalá riaditeľka štátneho pedagogického ústavu.

Toxický stres – spoločný problém extrémnej chudoby

To, čo okrem iného zásadne vplyva na neúspech detí v našom školskom systéme, sa volá toxický stres. „Na Slovensku nemáme dáta, ale výskumy zo sveta v oblasti neurovedy nám hovoria, že určité časti mozgu zodpovedné aj za učenie majú problém sa dostatočne rozvinúť v prípade, ak dieťa zažíva opakované traumy, najmä v ranom detstve. Trauma nielen z emocionálneho či fyzického zanedbávania, ale aj z toho, aká chudoba je v komunite. Ak dieťa nezažíva v ranom detstve pohodu, čo je veľmi ťažké dosiahnuť v prostredí generačnej chudoby, kde sa rodičia stále stresujú, či bude čo jesť, čím zakúriť, peniaze na oblečenie atď., potom sa viac vyvíja časť mozgu zodpovedná akoby za strach (amygdala) a potláča sa vývin iných častí mozgu, zodpovedných za dlhodobú pamäť (hipokampus) a výkonnú funkciu (prefrontálna kôra). Tie sú naopak potrebné, aby človek vedel regulovať svoje emócie, sústrediť sa na inštrukcie alebo spolupracovať s inými. To je šťastie aj to, čo som ja videl vo svojich triedach pri niektorých deťoch. (...) Rovnaké problémy sa neobjavujú iba na Luníku IX alebo v škole Komenského v Trebišove, ale tie isté majú aj deti v Bronxu či Baltimore. To spája všetky príbehy extrémnej chudoby,“ vysvetľuje niektoré príčiny impulzívneho správania sa detí z osád Juraj Čokina, bývalý novinár, účastník programu Teach for Slovakia, ktorý roky pôsobil ako učiteľ v MRK.

Generačná chudoba a verejná mienka

Generačná alebo dedená chudoba znamená, že sa narodíte do prostredia, v ktorom máte kolobeh chudoby, ktorý sa nedá prelomiť. Je to kombinácia okolností, do ktorých keď sa dieťa narodí, je rovno odsúdené na neúspech. Nemá podnety, vzdelanie, bývanie, nenájde si prácu, nedostane zdravotnú starostlivosť a často sa nedožije ani dôchodku. „Ľudia, ktorí sú veľmi chudobní, žijú na Slovensku v koncentráciách veľmi podobne chudobných ľudí, kde im často nemá kto pomôcť tak, aby ich to neuvrhlo ešte do väčších problémov. Napríklad im pretiahne kábel, pomôže s elektrinou, ale tú im predáva za ďaleko vyššie platby než požadujú elektrárne. Alebo im požičia peniaze, ale za extrémny úrok, lebo títo ľudia nemajú od koho dostať bezúročnú pôžičku, ak tam nepôsobí nejaká nezisková organizácia s týmto programom. Takéto programy existujú, ale organizácií je málo. Koncentrácia chudobných ich chudobu iba zhoršuje. Navyše sa niektoré tieto komunity môžu dostať do situácie, keď sa tam rozšíri akoby sociálna choroba, istý typ úniku z ťažkej situácie cez užívanie drog. Kto by sa chcel z tohto vymaniť sám, nemá ani teoretickú šancu,“ hovorí sociologička Zuzana Kusá, ktorá skúma chudobu vedecky na SAV, a pokračuje: „Verejná mienka na úrovni obcí už roky blokuje navrhované riešenia. Napr. v Trebišove sa ponúkali prostriedky, aby sa asanovala tá strašidelná štvrť, kde sa šíri choroby ako syfilis, nie je tam voda, resp. iba 1 zdroj pre 2 000 obyvateľov, ale riešenie zablokovali voliči a zastupiteľstvo a argumen-

tovali pocitom nespravodlivosti. Obec sa nestará o ich životné podmienky a bude sa starať o tých, ktorí si to nezaslúžia. Neargumentovali rasizmom, ale spravodlivosťou.“

Občania prvej a druhej kategórie

Rómske osady sú zóny bezprávia, akoby sa tam mohlo diať čokoľvek, čo štát, polícia ani súdy nemusia riešiť. Domáce násilie, sexuálne násilie, úzera, vykorisťovanie, volebná korupcia, policajné razie. „Rómovia sú vnímaní nie ako občania, ale ako nejakí spoluobčania [používajú sa aj kreatívne pojmy ako osadníci, neprispôsobiví občania – pozn. red.]. Rómske osady sú vnímané ako miesta, kde nemusia platiť štandardné pravidlá, teda niektoré sa nevymáhajú, na druhej strane ľudia z majority či policajti si dovoľujú veci, ktoré by si inde určite nedovolili. Chudobnejšie rómske komunity ani nemajú rovnaký prístup ku spravodlivosti ako väčšina ľudí v tejto republike. Nemajú kapitál v zmysle nevedia ako na to, nemajú známosti, skúsenosti či právnik, nemajú plný prehľad o svojich právach. Ak chceme žiť v normálnej krajine, tak si nesmieme dovoliť, aby ľudia nemali rovnaký prístup ku spravodlivosti, aby sa nám krajina rozpadla na občanov prvej a druhej kategórie,“ varuje Ábel Ravasz, bývalý splnomocnenec vlády pre rómske komunity.

V majoritnej spoločnosti sa bežne šíria rôzne stereotypy, hoaxy a mýty o Rómoch, ktoré už boli síce aj 100-krát vyvrátené, ale ľudia tomu veria a šíria ich opakovane ďalej.

Mýtus: Rómovia a incest

Sú naši Rómovia zdegenerovaní incestom? „O nič viac a o nič menej ako ktorýkoľvek iný národ. Incest nie je etnický, incest je sociálny. Samozrejme, zvyčajne je tam nejaký patologický jav. Čím ideme sociálne nižšie, do rôznych špecifických skupín, tam sa môže vyskytovať v mierne zvýšenej miere. Ale upozorňujem, to isté by sme našli v rôznych sociálne slabých vrstvách u majority. Ale klasické incestné vzťahy sú aj v tých najzaostalejších rómskych komunitách vnímané značne patologicky a nie sú tolerované ako niečo samozrejme. Incestná degenerácia Rómov je čistý mýtus,“ odpovedá antropológ Mušínska.

Hoax: O Rómoch a liekoch zadarmo

„Bol to vlastne status o tom, že niekto, nejaký tatino prišiel kúpiť deťom lieky do lekárne, videl tam rómsku rodinu, ktorá vyťahla nejaký papier zo sociálky a dostala lieky zadarmo. On spísal spravodlivé rozhorčenie a vyzval ľudí, aby to zdieľali, a ľudia to zdieľajú už 12 rokov s tým, že to je pravda. Hoci sa opakovane vyvrátilo, že to nie je pravda, že neexistuje žiaden papier zo sociálky, ktorý by táto rodina mohla ukázať. Keďže sa to ale zhoduje s predstavami facebookového ľudu o Rómoch, tak tomu veria a zdieľajú to naďalej,“ hodnotí Vlado Šnidl z Denníka N, ktorý sa hoaxom venuje roky. „Nevieme, kto je autorom tohto hoaxu, len vieme, že k nám dorazil z Česka, niekto to iba preložil a odvtedy to zdieľali už desiatky tisíc obča-

nov Slovenska v domnienke, že sa to stalo a dokonca na Slovensku.“

Mýtus: O sociálnych dávkach

„Veľmi škodlivý stereotyp je, že Rómovia majú deti iba kvôli tomu, aby na nich zbierali dávky a že je extrémne výhodné mať veľa detí. Jednak žiadne obrovské dávky nedostávajú, tie deti nemajú preto, aby z nich mali nejaký finančný ošoh; toto nie je dobrý biznis model. Rodinné plánovanie vo veľa prípadoch neexistuje. V niektorých komunitách sa stretávame s tým, že muži nútia svoje ženy, aby mali deti, lebo to je prejav ich mužskosti, že aspoň v tejto časti života sú úspešní,“ tvrdí Á. Ravasz.

Mýtus: Rómovia a deti

Mnohí z nás si myslia, že Rómom nezáleží na vlastných deťoch, že ich majú veľa, hlavne pre peniaze, a ak im jedno zomrie, ani si to nevšimnú. „Rómski rodičia majú radi svoje deti presne tak ako ostatní rodičia, dokonca niekedy je to puto ešte silnejšie, lebo žijú viac a intenzívne spolu. Tie najchudobnejšie rómske rodiny nemajú často iný úspech v živote ako ten, že majú deti. Ale je pravda, že v niektorých komunitách majú často iné nápady, ako vychovávať a pracovať s deťmi, tieto štandardy môžu byť celkom iné ako v tradičnej slovenskej rodine,“ opisuje Ábel Ravasz. „Vzťah rodiča a dieťa závisí nie etnicky, ale sociálne. Inak sa k deťom chová stredná trieda, inak vyššia vrstva, inak chudoba. Keď si porovnáme, ako sa k deťom chová nerómska a rómska chudoba na Slovensku, nájdeme tam len veľmi málo rozdielov,“ dopĺňa A. Mušínska.

Hoax: O vyplácaní dôchodkov

„Historka je vždy rovnaká: Nejaký človek má sesternicu, tetu, sestru, spolužiacku, ktorá býva v obci XY a majú tam Rómov. Robí na pošte a pravidelne vypláca Rómovi, ktorý nikdy nepracoval, vysoký dôchodok. Žena, ktorá pracovala celý život v miestnej škole ako kuchárka, má nižší dôchodok ako Róm, ktorý nebol nikdy zamestnaný. A tak som otvorila zákon a ukázala mu, že človek, ktorý nikdy nepracoval, nemá nárok na dôchodok, dostáva aj naďalej len dávku v hmotnej núdzi. Zrazu zo sestry bola známa a nakoniec sme sa dostali k tomu, že to iba niekde počul, poštaru nikdy nestretol, nepozná ju a je dosť možné, že ani neexistuje,“ uzatvára Z. K. Hanzelová.

Podľa podcastu *Odsúdení na neúspech* spracoval -masi-

Zdroj: <https://podcasty.sme.sk/t/8819/odsudeni-na-neuspech-podcast-o-vyclenonych-komunitach>
YT: <https://www.youtube.com/playlist?list=PLX-qV3Lrf324uwMZXZfUAHcX8Q-NY2alvq>

Vytvárame DOM.ov pre slušný a dôstojný život

Na Slovensku máme od nepamäti veľké množstvo rómskych komunít. Od roku 1941 vznikli vyhlášky, ktoré nariaďovali odstrániť blízke obydľia Rómov a segregovať ich, na obcou vyznačené odľahlé miesta. Mnohokrát boli Rómovia vysídľovaní za potok, do lesa či na iné vzdialené miesta so sťaženým prístupom.

Vďaka majorite osady vznikli a bez nás nezaničnú. Od začiatku 20. storočia sme systémovo segregovali celé komunity ľudí a keď sme na to všetci už zabudli, tvárime sa, že nás sa to netýka, že to je chyba ľudí v osadách. Ako pracovať s rómskymi komunitami v obciach? Ako integrovať spoločenstvá, ktoré už od nepamäti bývajú v chatrčiach? V projekte DOM.ov hľadáme a nachádzame riešenia, ktoré už dnes fungujú.

Cez DOM.ov vytvárame priestor pre dôstojný život

Sme nezisková organizácia, ktorá pomáha ľuďom zo sociálne znevýhodneného prostredia so svojpomocnou výstavbou domov. Vďaka nášmu projektu majú ľudia legálne domy, na svojom pozemku a vo svojom vlastníctve, domy, ktoré poskytujú bezpečné rodinné prostredie, priestor, v ktorom sa dá slušne a dôstojne žiť.

Od založenia organizácie v roku 2016 sme pracovali už s viac ako 500 rodinami a ak rátame s tým, že štandardná rodina z MRK má v priemere 4 až 6 členov (čo je pravdepodobne dosť podhodnotený počet) dostaneme číslo minimálne 2 000 až 3 000. Minimálne 2 000 životov, 2 000 ľudských bytostí, 2 000 príbehov, s ktorými sme pracovali alebo ešte stále pracujeme. Momentálne máme ďalších viac ako 300 aktívnych rodín v rôznych fázach projektu.

Ku dnešnému dňu je postavených a plne využívaných 26 domov, pričom všetky rodiny poctivo splácajú úver bez omeškania a bez potreby vymáhať splátky. K existujúcim domom v dohľadnej dobe pribudne ďalších viac ako 40, ktoré sú momentálne v rôznom štádiu výstavby. Z našich dát odhadujeme,

že budúci rok sa ďalším približne 100 rodinám podarí kvalifikovať na úver a začnú si plniť svoj sen o vlastnom bývaní.

Od vzdelávania cez výstavbu až po splatenie úveru

Naša organizácia pracuje v tejto téme komplexne. Neposkytujeme iba asistenciu pri výstavbe, ale pozeráme sa na segregované rodiny oveľa širšie. Najjednoduchšie to vieme vysvetliť v týchto 4 bodoch:

1. Vzdelávanie: Štúdia úspešnosti v testoch z finančnej, čitateľskej i prírodovednej gramotnosti, ktorú uverejnila Štátna školská inšpekcia v roku 2021, uvádza, že žiaci z MRK dosiahli priemernú úspešnosť 27,5 % v teste z finančnej gramotnosti, pričom výsledok ostatných žiakov bol 50,6 %, čo je takmer 2-násobok. Aj vo všetkých čiastkových otázkach finančnej gramotnosti dosiahli deti z MRK štatisticky výrazne nižšiu úspešnosť.

Práve z tejto skutočnosti vychádzame. Nikto z rodín, s ktorými spolupracujeme, nikdy predtým nevladl pozemok, legálnu nehnuteľnosť či nedostal úver na bývanie. Dôležitým krokom je preto vyškolenie klientov v oblasti základnej finančnej gramotnosti. Školenia sa zameriavajú na témy ako tvorba, plánovanie a dodržiavanie rodinného rozpočtu, bankové a finančné produkty, prevencia pred nadmerným zadlžením.

2. Sporenie: Jednou z podmienok zapojenia do programu je sporenie, schopnosť odkladať si teraz pre

dosiahnutie cieľa v budúcnosti. Na prvý pohľad sa môže zdať, že v tejto fáze ide iba o to, aby si klient zarobil na pozemok. Pravdou však je, že v skutočnosti v období sporenia preverujeme odhodlanie a vytrvalosť. Rodina počas aspoň 1-ročného skúšobného obdobia sporenia prejavuje motiváciu, zodpovednosť, buduje si návyk vyčleňovať prostriedky v rámci rodinného rozpočtu na bývanie a dokazuje, či je skutočne a silne odhodlaná ísť do tohto projektu. Na to, aby sa rodina stala úverovateľnou v banke a bola schopná nasledujúcich 18 rokov splácať svoje bývanie, je potrebná intenzívna sociálna práca s klientmi.

3. Pôžička: Po tom, ako klient absolvoval všetky potrebné školenia zamerané

dinátora a stavebného učiteľa neziskovej organizácie Projekt DOM.ov. Ak všetko prebehne optimálne, dom sa postaví a zvyčajne skolauduje do 1,5 roka. Naša práca však kolaudáciou nekončí. Aby bol celý projekt úspešný, musí rodina najprv splatiť pôžičku; naša práca s klientom je teda dlhodobá. Na začiatku klienta aspoň 1 rok pripravujeme na výstavbu, vzdelávame ho, učíme sporiť a pripravujeme na proces úve-

motnosti, schopnosť plánovať si rodinný rozpočet, pracovné zručnosti nadobudnuté pri svojpomocnej výstavbe a vlastné legálne bývanie, kde sa vytvoril priestor na rozvoj, je koktail, z ktorého vedľa profitovať nie len samotní klienti projektu DOM.ov, ale aj obec či zvyšná spoločnosť. Integrované rodiny sa stávajú riadnymi platcami daní a odvodov, čím sa investícia vložená do ich rozvoja začne vracieť. Z pobratelov dávok sa stávajú ich prispievatelia. Deti z integrovaných rodín majú väčšiu šancu dosiahnuť vyššie školské vzdelanie a lepšie uplatnenie na pracovnom trhu. Program svojpomocnej

na finančnú gramotnosť, pravidelným aspoň 1-ročným sporením preukázal, že je spôsobilý mesačne zo svojho rozpočtu vyčleniť finančné prostriedky na bývanie a jeho príjem je dostatočný na budúce splácanie bankového úveru, môže klient požiadať o bankový úver, ktorý je účelovo viazaný na financovanie výstavby. My ako organizácia sprostredkujeme kontakt klienta s bankou, nakoľko jednou z podmienok poskytnutia úveru je aj preukázanie ročnej spolupráce s klientom na jeho príprave na bankové financovanie. Okrem iného banke nepriamo potvrdzujeme, že klient po našich vzdelávacích intervenciách spĺňa všetky predpoklady na získanie úveru. Tým, že s klientom pracujeme dlhodobo, vieme takto banke nahradiť tzv. pracovnú históriu klienta. Naši klienti majú zvyčajne problém preukázať sa dlhodobou pracovnou zmluvou, lebo častokrát v minulosti pracovali iba vo forme krátkodobých kontraktov alebo bez zmluvy. Dôležité je však zdôrazniť, že všetky zapojené rodiny dostávajú úvery za úplne štandardných komerčných podmienok. Rozdiel je len v preverení klienta bankou pri žiadosti o úver. Ako organizácia sme súčasťou procesu, čo klientom umožní byť na podobnej štartovacej čiare ako majorita, hoci predtým ju mali značne posunutú.

4. Výstavba: Pokiaľ má rodina zabezpečené financie na kúpu pozemku a výstavbu domu, presúvame sa k samotnej stavbe. Klienti si domy stavajú svojpomocne pod odborným dohľadom stavebného koor-

rovania. Následne mu aspoň 1,5 roka asistujeme a pomáhame pri výstavbe a následne ho sprevádzame ideálne ďalších 18 rokov, počas celého obdobia splácania úveru. Nič z vyššie popísaného by však nebolo možné bez spolupráce s obcami. Organizácia DOM.ov vstupuje s obcou do partnerstva, ktoré vedie k príprave pozemkov a iných úkonov, potrebných ešte pred výstavbou. Spoločne s predstaviteľmi obce hľadáme riešenia pre úspešnú realizáciu projektu.

Nepomáhame len znevýhodneným, ale aj majorite

Domácnostiam pomáhame získať nielen bývanie, ale poskytujeme im aj vzdelanie a rozvoj. Znalosti v oblasti finančnej gra-

výstavby rieši súčasne všetky aspekty života klientov. Je to dlhodobá investícia nie iba do jednotlivcov, ale aj do budúcnosti krajiny. Naším cieľom je tiež zrovnoprávnenie príležitostí na život. Misiou našej organizácie je otvárať pomyselné dvere tým, ktorým spoločnosť nedôveruje. A výsledky dokazujú, že ak ľudia dostanú šancu a primeranú pomoc, vedú sa zmobilizovať a postaviť na vlastné nohy.

Projekt DOM.ov prináša efektívne, systematické, dlhodobé udržateľné a profitabilné ovocie vo viacerých ohľadoch. Vďaka nášmu programu dostávajú mnohé rodiny možnosť vymaniť sa z bludného kruhu generáčnej chudoby. Úspech je vždy výsledkom aktívnej a tvrdej práce samotných klientov, rodín z prostredia MRK. My im len ponúkame pomocnú ruku.

Kde všade nás dnes nájdete

Momentálne pôsobíme v Prešovskom, Banskobystrickom a Košickom kraji. Sme viditeľní vo viac ako 30 obciach. Prácu našich klientov si môžete prísť pozrieť napríklad do Zborova alebo Varhaňoviec, kde realizujeme projekt HERO, financovaný z prostriedkov Európskej únie prostredníctvom Rozvojovej banky Rady Európy. Nájdete tu nové domy, ktoré dávajú priestor na legálne, bezpečné a zdravotne nezávadné bývanie, kde tečúca voda, elektrina či teplo budú pre mnohé rodiny už samozrejmosťou.

Katarína BEŇOVÁ

Kontakt:

nezisková organizácia Projekt DOM.ov
Lesná 415/10, 086 33 Zborov
e-mail: info@projektodomov.sk
web: www.projektodomov.sk

Obsah:

Rómovia, mýty majority	2-3
Vytvárame DOM.ov pre slušný a dôstojný život	4-5
Čo znamená Cesta von	6
Sme tu, aby každé dieťa malo šťastné detstvo	7
Pomocou hudby prekonávame rozdiely	8-9
Od výstavby domov po Únik 9	10
Človek v ohrození a rómske komunity	11

Príloha: Bariéry

Čo znamená Cesta von

Na Slovensku žijú tisícky ľudí v generačnej chudobe. Do ťažkých podmienok sa rodia deti, ktoré majú už od narodenia posunutú štartovaciu čiaru. Nízka vzdelanosť, vysoká nezamestnanosť, nevhodné bývanie a časté zdravotné problémy tvoria začarovaný kruh, z ktorého je náročné sa vymaniť bez pomoci zvonku.

V chudobných rómskych komunitách sme preto rozbehli programy pre rozvoj detí od narodenia a cielenú prácu s ich rodičmi. Máme víziu, aby každé dieťa narodené do chudoby vyrastalo v podpornom prostredí a dostalo šancu rozvíjať svoj potenciál. Ak získajú lepšie vzdelanie, budú ich šance na úspech v živote vyššie. Chceme dať rodinám zároveň príležitosť naučiť sa efektívnejšie hospodáriť, získať a udržať si prácu či zlepšiť bývanie. Nech sa chudobné osady zmenia na životaschopné komunity.

OMAMA pre deti od narodenia

V roku 2018 sme pilotne rozbehli program OMAMA v troch chudobných rómskych komunitách na Slovensku, dnes už pôsobíme v 31 komunitách. Tisícky detí sa rodia do chudoby, ktorú zdedia po svojich rodičoch a starých rodičoch. Náročné podmienky a chronický stres negatívne vplyvajú na ich zdravý vývin. Preto zamestnávame omamy, lokálne rómske ženy, ktoré vyškólime, aby mohli navštevovať rodiny s najmenšími deťmi. Počas pravidelných stimulačných lekcií pomáhajú rozvíjať deti a zároveň učia rodičov, ako svoje deti pripraviť na úspešné zvládnutie školy. Omamy s deťmi za prítomnosti rodiča hrajú špeciálne vybrané hry a aktivity stimulujúce hrubú aj jemnú motoriku, reč, rozvíjajú pamäť, pozornosť, schopnosť pochopenia informácií a ďalšie kognitívne schopnosti. Väčšina rómskych detí má materinský jazyk rómcínu, preto omamy vedú lekcie v slovenčine a učia tak deti jazyku, s ktorým sa stretnú v škôlke či v škole.

Pre mamy a otcov v chudobných komunitách sú omamy poradcami v ich rodičovstve podobne ako v strednej vrstve získavajú

mladí rodičia rady od svojich rodičov a okolia. V generačnej chudobe však chýba „generácia“, ktorá by tým mladším odovzdávala rady a návyky pre úspešný život, keďže starší ho sami nikdy nezažili. Omamy túto chýbajúcu generáciu nahrádzajú a zrozumiteľným jazykom odovzdávajú dôležité rodičovské skúsenosti ľuďom žijúcim v biede.

AMAL – priateľ pre omamy

Tak ako pre deti, ani pre väčšinu omám nie je slovenčina materinským jazykom. Na pravidelných školeniach a aj vďaka supervíziám sme si všimli, že potrebujú zlepšiť

čítanie, slovnú zásobu aj písanie v slovenčine. Súčasťou takmer každej lekcie s deťmi je čítanie detskej knihy, omamy preto musia text správne prečítať, pochopiť, pútavo podať dieťaťku a ukázať mamičke, aké dôležité je čítanie pre predstavivosť a slovnú zásobu. A tak vznikol program jazykovej podpory pre omamy – program AMAL.

Je to na mieru šitý online program, ktorý je súčasťou jazykového vzdelávania omám, zvyšovania ich kompetencií aj osobnostného rozvoja. Doučovanie slovenčiny je im ponúknuté v rámci pracovného úväzku, je dobrovoľné a bezplatné. Dvakrát týždenne tak omamy trénujú slovenčinu prostredníctvom videohovoru na individuálnych aj skupinových lekciách s dobrovoľníkmi z majority. Amal znamená po rómsky kamarát, čo naozaj vystihuje vzťah dvojíc, omamy a dobrovoľníčky. Po čase sa z nich stávajú priateľky. Obe strany majú možnosť spoznávať svet tej druhej, omamy nakuknú do sveta strednej triedy a amalky majú príležitosť

vnímať, ako sa žije v chudobe. Pochopenie a vzájomné zblíženie tak búra zakorenené stereotypy na jednej i druhej strane.

Je dobré mať FILIPA

Pred dvomi rokmi sme začali pracovať s celými rodinami na zmapovaní ich dlhov a zlepšení celkovej finančnej situácie v rámci programu FILIP. Mentori na týždennej báze navštevujú rodiny priamo v komunitách a pomáhajú im zorientovať sa v spleti dlhov a podporiť ich na ceste za svojím snom, či už ide o lepšie bývanie, prácu alebo vodičský preukaz. Mentor si najprv pravidelnými návštevami získa dôveru rodiny a potom s ňou začína riešiť hlbšie témy ako nedostatok peňazí, zadlženosť, hľadanie práce a ďalšie. Mentorovi pomáha sieť odborníkov, ktorí stoja za ním. Tento program vznikol kvôli potrebe riešiť dlhovú a finančnú situáciu omám a rodín zapojených v programe OMAMA. Väčšina z nich žije v ťažkých podmienkach, strádať materálne, finančne aj emočne, častokrát im chýbajú pozitívne vzory. Topia sa v dlhoch, nevedia sa zamestnať, chceli by lepšiu budúcnosť pre svoje deti, ale nevedia, ako na to. S mentormi a mentorkami spoločne pravidelne pracujú na tom, ako reálne naplniť svoje sny o lepšom živote.

ZEBRA pomáha mládežníkom

V rámci komplexnej podpory ľudí žijúcich v generačnej chudobe vidíme potrebu pracovať aj s mládežou a školákmi, ktorí často nemajú možnosť zmysluplného trávenia voľného času. Od jesene 2023 sme preto rozbehli mládežnícky program ZEBRA, zatiaľ pilotne v 3 chudobných komunitách, kde už máme vytvorenú sieť kontaktov a kde už dlhšie fungujú aj naše iné programy.

Lenka CZIKKOVÁ

Kontakt:
Cesta von, občianske združenie
Miletičova 567/30, 821 08 Bratislava
e-mail: zchudoby@cestavon.sk
web: www.cestavon.sk

Sme tu, aby každé dieťa malo šťastné detstvo

Občianske združenie Detstvo deťom pôsobí v Dobšinej a neďalekej Rejdovej v okrese Rožňava a už 10 rokov pomáha mladistvým rodičom a deťom z prostredia generácie chudoby.

Dve učiteľky z Dobšinej, Eleonóra Liptáková a Erika Spiššáková, napísali v roku 2012 emocionálny otvorený list adresovaný politikom a zákonodarcom. Reagovali ním na situáciu, ktorej boli opakovane svedkami – ich žiačky otehotneli počas školskej dochádzky. V liste na adresu maloletých rodičov odznelo aj toto: „Nie je akceptovateľné, aby žiačka šiesteho ročníka bola spoločnosťou vnímaná ako plnohodnotná matka schopná vychovávať svoje dieťa. (...) Ako sa o deti starajú? Aké zázemie im poskytnú, akú výchovu im dajú, akú emočnú podporu, ako budú roz-

Do prvého ročníka školy im prichádzajú deti, ktoré nevedia po slovensky, nikdy nedržali v ruke ceruzku, nekreslili, nepoznajú hračky, farby, nemajú doma vodu, chadia hladné a jednoducho zaoštvávajú.

vijsť ich osobnosť? (...) Tieto deti (pri vstupe do školy) zaoštvávajú nie o 2, ale o 4 roky, a my od nich chceme, aby zvládali nároky kladené na prváka, aj keď sú na úrovni 3-ročného dieťaťa.“ S listom sa stotožnilo mnoho učiteľov a ľudí, ktorí mali rovnaké alebo podobné skúsenosti, no napriek tomu sa po jeho uverejnení nezmenilo takmer nič. A tak „učiteľky z Dobšinej“ vzali veci do vlastných rúk a založili občianske združenie Detstvo deťom. Víziu mali. Pracovať treba s rodinou, aby vytvorila podmienky pre dôstojné detstvo svojich detí.

Dobří ľudia pomohli a pomáhajú

Našťastie sa našlo veľa dobrých ľudí, ktorí si tieto myšlienky vzali za svoje. Prvým bol Stano Boledovič, ktorý podal pomocnú ruku pri založení OZ Detstvo deťom a Rodičovského centra Domček, ktoré neskôr v Dobšinej začali učiteľky prevádzkovať v priestoroch rodinného domu. Aj samotný rodinný dom získali vďaka добрote ľudí – Jožko Bardík ako súkromná osoba dom kúpil iba na tieto účely. Ďalší skvelý človek, Rastó Bažej, pomohol Domček zariadiť nábytkom a spotrebičmi. Ďalší a ďalší ľudia pridal ruku k dielu, lebo verili, že toto je cesta. V rodičovskom centre sa učiteľky schádzali s mladistvými matkami a začali ich učiť, ako sa starať o dieťa – ako rozvíjať jeho zručnosti, ako viesť domácnosť, ako dieťa vychovávať.

Do centra dochádzalo celkom 12 rodín

Robili sme všetka tak, ako to bežne robíme doma. Niečo sme upiekli, uvarili, akúpali deti, dali prať do pračky, hrali sa s deťmi. Viedli sme ich k tomu, čo všetka bábätká potrebuje. To základné ony vedeli (akúpať, obliekať, nakrmiť, prebaľiť), ale už nevedeli, že sa treba s bábätkom aj rozprávať, hrať sa, dať ho, aby lozila po 4, dať mu hračky, aby uchopovala; táta im už nebola vôbec priradené. Marika a Erika

a postupne sa z niektorých mladistvých matiek stali skúsené matky – peer aktivistky – pripravené odovzdávať svoje skúsenosti. Tieto matky začali pracovať s ďalšími rodinami. Okrem práce v Domčeku chodili priamo do domácností, kde matkám ukazovali, ako deti rozvíjať, ako sa s nimi hrať, ako urobiť to, aby deti napredovali a mali nádej na lepšiu budúcnosť, na úspech v škole, práci a v živote.

Vďaka rôznym projektom, ktorých súčasťou boli aj školenia, sa naše peer aktivistky vypracovali na plnohodnotné asistentky ranej starostlivosti a denne pracujú s 28 rodinami z prostredia MRK žijúcich v generácii chudoby. Naše asistentky pracujú pod dohľadom skúsenej mentorky – sociálnej pracovníčky, ktorá v Domčeku v dopoludňajších

hodinách poskytuje aj základné sociálne poradenstvo.

Nezabúdame však ani na dospievajúce dievčatá, ktoré sú aj teraz v podobnej situácii ako spomínané žiačky v roku 2012. Pre dievčatá organizujeme dvakrát do týždňa takzvaný „Babinec“, kde sa venujeme preventívnym aktivitám zameraným na riziká spojené s dospievaním. Okrem predčasnej sexuálnej aktivity sú to najmä problémy vo vzťahoch, škole, s nebezpečným správaním sa na internete atď. Je veľmi dôležité, aby dievčatá budovali svoju sebaúctu a precítili svoju sebahodnotu namiesto predčasných sexuálnych partnerstiev a skorého rodičovstva, na ktoré nie sú pripravené.

V našom Domčeku to stále žije. Okrem ranej starostlivosti a klubu Babinec tu robíme

kreatívne dielne, vzdelávacie stretnutia, s rodinami chodíme na výlety, požičiavame im hračky a knihy. Vo vylúčených lokalitách, v osadách v Dobšinej a Rejdovej, sa nám navyše podarilo zriadiť detské herne, v ktorých sa môžu deti pod dohľadom rodičov a našich asistentiek hrať v bezpečnom prostredí.

10 rokov – a čo ďalej?

Združenie Detstvo deťom v tomto roku oslavuje 10. výročie. Za tú dobu sa toho veľa podarilo – z detí, ktoré v našom Domčeku začínali ako bábätká, sú dnes už školáci a my na tom, ako sa im darí, môžeme vidieť prvé výsledky našej práce. Okrem náročnej práce a zaslužených výsledkov ale vidíme ešte jednu vec – nič z toho, čo sa nám podarilo, by nebolo možné bez dobrých ľudí, firiem, nadácií a mnohých ďalších, ktorí nás podporili a stále podporujú. Týmto všetkým patrí veľká vďaka.

Naše poslanie a filozofia sa rokmi nemení. Primárnym vzorom pre dieťa vždy bol, je a bude rodič. A dieťa bude nasledovať príklady svojich rodičov. Preto treba pomôcť rodičom, aby sa z nich stali dobré, zodpovedné a nasledovateľné vzory pre svoje deti.

My v Dobšinej robíme, čo môžeme. V celoslovenskom meradle je však naša práca len malou kvapkou v mori. Preto dúfame, že budú pribúdať ďalšie podobné iniciatívy, pre ktoré by sme boli radi inšpiráciou a povzbudením.

Bernadeta KUREŠOVÁ

Kontakt:
Detstvo deťom, občianske združenie
Jarková 342/11, 049 25 Dobšiná
telefón: 0944 114 545
e-mail: detstvodeťom@gmail.com
web: www.dede.sk

Pomocou hudby prekonávame rozdiely

Pozeráte sa na pódium. Ste jedným z 20 000 ľudí zhypnotizovaných obrovskou vlnou energie. Koncentruje sa na hlavnom pódium Szigetú – jedného z najväčších festivalov v Európe. Na pódium stojí zbor 500 detí, usmievajúc sa, niektoré prirodzene tancujú. Všetci, vrátane vás, spievajú pieseň „One love! One heart! Let's get together and feel all right“.

Každé z detí si so sebou nesie vlastný príbeh. Žijú v rôznych podmienkach, ich rodičia pochádzajú z rôznych sociálnych vrstiev a majú rôzne vierovyznanie. Vy to však nevidíte. Neviete, ktoré dieťa je zo znevýhodneného prostredia, ktoré z prestížnej školy, ktoré hovorí po nemecky, ukrajinsky, maďarsky, slovensky alebo po rómsky. Dokážu to, čo sa mnohým dospelým nedarí – na-

priek rozdielnostiam si rozumejú. Ako je to možné?

Deti, ktoré si spievajú, sú šťastné deti

Hudba je univerzálny jazyk, ktorý nás sprevádza od narodenia. Iniciatíva Superar priniesla na Slovensko program, ktorý podporuje sociálnu zmenu prostredníctvom hudobného vzdelávania. Rozvíjajím

kreatívneho myslenia cez hudbu pomáha deťom stať sa vynaliezavými a schopnými riešiť rôzne situácie a problémy. Tento koncept sa v zahraničí už osvedčil a výsledky prináša aj u nás.

Sing. Play. Suceed.

Bezpečné, príjemné prostredie, kde nikto nezlyhá, v ktorom sa deti cítia dobre a ktoré stimuluje kreativitu a motiváciu, zohráva dôležitú úlohu najmä u detí zo znevýhodneného prostredia. Organizácia sa však ne-sústreduje iba na marginalizované skupiny, cieľom je spájať ich s deťmi z väčšinovej spoločnosti. Cez zážitky a spoluprácu pri nácvikoch budovať priateľstvá bez ohľadu na pôvod či prostredie.

Prostredníctvom hudobnej výchovy buduje Superar súdržnú spoločnosť s nižšou mierou polarizácie poskytujúcu dôstojné podmienky na život pre zraniteľné skupiny, kde sa deti a dospelí dokážu navzájom počúvať, argumentovať a rešpektovať.

Hudba pre spoločenské zmeny

Jednou z vízií našej organizácie je posunúť vzdelávací systém od memorovania k rozvoju kompetencií, ktoré sú kľúčové pre uplatnenie v budúcom živote. Vďaka činnostnej hudobnej výchove sa tak spev mení z cieľa na prostriedok dosiahnutia tejto ambície. Bez dobre premyslenej metodiky by však zostal stále „len spevom“.

Združenie Superar má preto vlastného metodika, ktorého úlohou je tento cieľ naplňovať. Prvá zbierka hudobno-edukačných aktivít Tomáša Boroša *Months & Numbers* mala veľký úspech. Táto vzdelávacia metóda zohľadňuje krátku schopnosť detí sústrediť sa pri vyučovaní, sleduje a okamžite reaguje na pokles ich pozornosti, únavu či rozptýlenie. Hodiny sú tak maximálne interaktívne, dynamické a zapojené je každé dieťa. K me-

toďike sa podarilo natočiť aj profesionálne videá. Unikátnej pedagogickej metóde sa dostalo aj medzinárodného uznania a bude preložená do angličtiny a maďarčiny.

Táto metodika je vhodná ako pre zbormajstrov detských zborov, tak aj pre učiteľov hudobných predmetov ZŠ a ZUŠ (hudobná výchova, hudobná náuka, spev, možno ju adaptovať aj na určité aspekty nástrojovej hry). Navyše práca s rečou umožňuje najrozličnejšie medzipredmetové vzťahy (anglický a slovenský jazyk, matematika, prvouka a iné.), a tak metodika môže byť inšpiráciou aj pre učiteľov nehudobných vyučovacích predmetov v bežných školách.

Škola ako laboratórium úspechu

Špeciálne metodiky sú využívané primárne v partnerských školách v Bratislave, Lozorne, Detve, Zvolene a vo Velkom Krtíši, ktoré organizácia nazýva „laboratóriami na rozvoj programu“. Systematicky tu zbierame dáta, monitorujeme a hodnotíme svoje aktivity kvalitatívne aj kvantitatívne. Školy, v ktorých tento program funguje dlhodobo, sa postupne úspešne menia a program prináša výsledky – deťom, školám aj komunitám. Nie je to len o veľkých koncertoch na Pohode, Szigete či v jednej z najprestížnejších koncertných sál v Európe – Wiener Konzerthaus vo Viedni, hoci tie sú dôležitou súčasťou formujúcich zážitkov detí a zároveň reprezentáciou Slovenska, pretože v medzinárodnom repertoári tam zaznieva aj slovenčina. Podobnú atmosféru súdržnosti zažijete na komunitných akciách ako Dobrý trh, školský vianočný večierok či lozornianska zabíjačka, ale zimomriavky zo *standing ovation* v Slovenskej filharmónii sú predsa len o čosi silnejšie. Bez ohľadu na veľkosť publika deti zažívajú radosť zo sebarealizácie a pocit úspechu.

Budujú si tak vedomie osobnej hodnoty a identity. Slovo „výchova“ tak ukrýva vychovávanie k tvorivosti, osobnej zaangażovanosti a charakterové vzdelávanie pre život. Okrem spolupracujúcich škôl rozvíja OZ Superar aj ďalšie spôsoby, ako svoje pedagogické inovácie posunúť smerom k ďalším školám a mladým ľuďom. Nie však spôsobom jednoduchého odovzdania metodiky, ale aj zabezpečením jej správnej a odbornej aplikácie do praxe. Podstatnou súčasťou činnosti organizácie Superar je preto aj vzdelávanie a mentoring pre ďalších učiteľov a lektorov.

Superar znamená prekonať

Cieľom Superar je prostredníctvom hudby prekonať sociálne, ekonomické či etnické rozdiely.

„Do nášho zboru nevyberáme talenty. Príležitosť zapojiť sa poskytujeme každému dieťaťu so záujmom o hudbu tak, aby nikto nestál bokom. Učíme ich nielen spievať a hrať, ale aj počúvať jeden druhého. Deti sa v speváckych zboroch stretávajú s rozmanitosťou, kultúrnou pestrosťou, rôznymi schopnosťami a prirodzene sú vedené k tímovej spolupráci. Učia sa oceňovať seba samých, byť hrdí na svoju kultúru a pôvod a zároveň oceňovať rozmanitosť, ktorú vnímame ako hodnotu, nie ako „problém“. Práve tento rozmer našej práce dnes nadobúda na aktuálnosti,“ hovorí Olga Bystrianska, pedagogička Superar a laureátka ceny Zastúpenia Európskej komisie v rámci súťaže Učiteľ Slovenska 2022.

10 rokov prebúdžeme potenciál detí cez hudbu

Tento rok je desiatym, čo Superar prispieva k vyššej miere inklúzie, rovnosti v prístupe k vzdelávaniu pre zraniteľné skupiny a vytváraní podmienok na vzdelávanie detí s rozmanitými potrebami. Počas nich organizácia výrazne narástla a o program je čoraz väčší záujem. Rekordné prihlasovanie v súčasnosti je aj výsledkom rozšírenia pôsobenia organizácie Superar o nové lokality, no najmä hladom detí po sociálnom kontakte a nových zážitkoch po ukončení protipandemických opatrení. Vďaka rozšíreniu nášho tímu dnes program funguje v 6 školách a 6 škôlkach. Každé die-

ťa absolvuje priemerne 33 hodín hudobnej výchovy za semester. V intenzívnom programe je aktuálne viac ako 820 detí. Tvoria pestrý mix detí väčšinovej spoločnosti, detí z marginalizovanej alebo zmiešanej etnicity či vierovyznania, detí migrantov, detí, ktoré používajú iný materinský jazyk ako oficiálny jazyk školy, detí s fyzickým či mentálnym postihnutím alebo aj detí s poruchami učenia. Naš inkluzívny vzdelávací program je určený pre deti vo veku od 6 do 12 rokov aj deti v rámci predškolskej prípravy v lokalitách s vysokou koncentráciou sociálne či ináč znevýhodnených detí, kde je lokálna komunita rozdelená. Pôsobíme v základných školách a škôlkach, v rámci vyučovania a aj mimoškolskej činnosti. Program je pre všetky deti bezplatný.

„Deťom umožňujeme prácu v pestrom tíme a kontakt s rozmanitosťou vďaka interakcii naprieč triedami, školami ako aj medzinárodne v rámci siete Superar a mimo nej. Cez hudbu tak komunikujú medzi sebou deti napríklad zo Slovenska, Rakúska či Maďarska. Učia sa sledovať sa navzájom, interpretovať svoju gestikuláciu či výraz, spolupracovať. A to všetko úplne prirodzene,“ hovorí Marek Kapusta, výkonný riaditeľ organizácie.

Dlhodobým, intenzívnym a kvalitným vzdelávaním pod vedením profesionálnych hudobníkov tak deti nielen rozvíjajú svoj spev, hudobné vedomosti a hlasovú techniku, ale najmä dochádza k transformácii osobnosti – hudba zlepšuje schopnosti detí pri učení, buduje vzťahy a vzájomný rešpekt. Rodičia s nadšením sledujú, čo všetko ich deti dokážu, že sa zvládnu sústrediť celú vyučovaciu hodinu a byť aktívne. Skrátka, funguje to!

Superar a strategické spolupráce

Superar Slovakia však nestojí osamotene. Je súčasťou medzinárodnej siete siedmich nezávislých národných organizácií. Združenie tak okrem spoločných koncertov a osobných kontaktov umožňuje aj výmenu najlepších postupov z hľadiska uplatňovania prístupu Superar.

Skvalitňovaniu vzdelávacích politík sa na Slovensku venujeme zapájaním do expertných skupín a strategickými spoluprácami s verejným a občianskym sektorom. Medzi kľúčových partnerov patrí napríklad novovznikajúce Učiteľské kolégium či tím, ktorý pracuje na reforme obsahu vzdelávania v rámci Plánu obnovy.

Spevácky zbor Superar počas TEDxBratislava 2018

Martina NOVOTOVÁ

Kontakt:
Občianske združenie Superar Slovakia
Búdková 3552/22, 811 04 Bratislava
telefón: 0911 470 777
e-mail: marek.kapusta@superar.sk
web: www.superar.sk
Facebook.com/superarsk/
instagram.com/superar_slovakia

Od výstavby domov po Únik 9

Dva YT pohľady na košické sídlisko Luník IX, britský (2019) a český (2022)

V roku 1992 vznikla na Slovensku pobočka programu *Environmental Training Programme* – vzdelávacieho programu zameraného na podporu regionálneho rozvoja, ochranu životného prostredia a budovanie kapacít v tom čase vznikajúcej občianskej spoločnosti podporeného z fondu USAID. ETP Slovensko ako občianske združenie pôsobí od roku 1997.

Od svojho založenia sme reagovali na aktuálne potreby spoločnosti – prípravu na vstup a neskôr úspešnú integráciu do EÚ, od roku 2000 sa viac venujeme ľuďom zo sociálne vylúčených komunit. Dnes sa zameriavame na tri hlavné programové oblasti – bývanie, prácu v komunitách a vzdelávanie. Pôsobíme najmä v Prešovskom a Košickom kraji.

Program svojpomocnej výstavby

V rámci sporiaceho a mikropôžičkového programu sme od roku 2007 poskytli viac ako 550 pôžičiek s tým, že viac ako 80 % z nich sa nám už vrátilo. Pôžičky boli nastavené ako neziskové bezúročné pôžičky. Financovanie sme mali vďaka podpore **organizácie Habitat for Humanity** a **nadácie OSF**, postupne sme získali aj ďalších partnerov. Financie z pôžičiek boli určené predovšetkým na zlepšenie kvality bývania – rodiny ich využili napríklad na výmenu okien, opravu strechy alebo na postavenie nového domu.

Na skúsenosti z tohto programu sme nadviazali projektom svojpomocnej výstavby rodinných domov. Na začiatku sú kľúčové rozhovory o motivácii rodiny a podmienkach nastavenia projektu z našej strany. Ľudia, ktorí majú záujem o pôžičku a chcú si postaviť vlastný dom, sporia prvý rok pravidelnú mesačnú čiastku vo výške, ktorá zhruba zodpovedá plánovaným budúcim splátkam. Je pre nás veľmi dôležité poznať finančnú situáciu rodiny, súčasťou prípravy je aj finančné vzdelávanie. Projekt svojpomocnej výstavby sme pilotovali v Rankovciach, kde si vtedy postavilo svoje domčeky

14 rodín. Na túto skúsenosť teraz nadväzujeme a prinášame ju do mestského prostredia v Košiciach na Luník IX. Model je rovnaký ako v Rankovciach – pozemky do dlhodobého prenájmu poskytuje rodinám Mesto Košice. Na Hrebendovej ulici sme v spolupráci so samosprávami, donormi a sociálnym podnikom KSK postavili aj komunitný dom, ktorý bude slúžiť ako zázemie tohto projektu na sídlisku. Postupne v ňom rozbiehame aktivity aj pre ďalšie deti a dospelých z Luníka IX. Okrem výstavby domov v spolupráci s mestskou časťou a mladými aj dospelými participatívne obnovujeme verejný priestor a vytvárame novú oddychovú zónu na Hrebendovej.

Sociálna práca v komunitách

Sme neverejným poskytovateľom sociálnych služieb, máme registrované služby pre sociálne poradenstvo, komunitné centrá a nízkoprahovú sociálnu službu pre deti a rodinu. V rámci našej každodennej práce poskytujeme sprevádzanie a asistenciu jednotlivcom aj celým rodinám pri rôznych životných situáciách. Študentom a dospelým ponúkame kariérové poradenstvo a poradenstvo vo vzdelávaní, niekoľko z nich napríklad využilo druhú šancu na vzdelávanie a dokončilo si úplné základné vzdelanie. Okrem poradenstva a pravidelných skupinových aktivít v komunitných centrách organizujeme aj mimoriadne aktivity – karnevaly, oslavy Dňa Rómov, talentové súťaže, bazáre, športové aktivity či spoločné výlety pre rodiny.

Neformálne vzdelávanie a mentoring

Deťom ponúkame doučovanie, v rámci záujmovej činnosti napríklad hudobné, dramatické a športové krúžky, tvorivé výtvarné dielne, celoročne aj kratšie výlety a v lete tábory. Mnohé z týchto aktivít nám pomáhajú zorganizovať mladí pre svojich mladších rovesníkov. V komunitných centrách realizujeme aj predškolské kluby, od zavedenia povinnej predškolskej dochádzky sa zameriavame na deti vo veku od 3 do 5 rokov.

Od roku 2009 dodnes realizujeme aj mentorský program.

V spolupráci so ZŠ Ľ. Podjavorinskej na sídlisku Luník IX a s autorizovanou trénerkou Zuzanou Križkovou pomáhame priamo do vyučovania implementovať metódu FIE (Feuersteinovo instrumentálne obohacovanie). Je to intervenčná metóda zameraná na rozvoj schopnosti samostatne myslieť a učiť sa. Skupine učiteľov, ktorí FIE využívajú na podporu rozvoja svojich žiakov, sme poskytli tréning a priebežnú podporu. V tomto roku sme uskutočnili aj 3 otvorené dni v škole, pre ďalších záujemcov o zoznámenie sa metódou. Radi by sme ju rozšírili aj do iných škôl.

V rámci vzdelávania sa zameriavame aj na odbornú a angažovanú verejnosť. Od roku 2008 realizujeme školenia Mosty z chudoby, koncept, ktorý v USA predstavila pedagogička a autorka Ruby Payne. V rámci interaktívnych školení naši lektori zdieľajú svoje dlhoročné skúsenosti z terénu. S podobným cieľom, posilňovať porozumenie a pomôcť búrať predsudky, robíme aj rovesnícke workshopy v školách, kde mladí ľudia z Luníka IX účinkujú ako lektori a hovoria o živote na sídlisku. Niektoré z týchto aktivít realizujeme aj formou „potuliek“ priamo po sídlisku. Počas pandémie sme vytvorili inú formu osvetovej aktivity, Escape Room Únik 9, ktorý sa snaží dať jej účastníkom ďalší podnet na diskusiu v téme generáčnej chudoby. Hra sa dá rezervovať priamo na našej stránke.

Veronika POKLEBBOVÁ

Kontakt:
ETP Slovensko
– Centrum pre udržateľný rozvoj

Tajovského 737/1, 040 01 Košice
telefón: 0917 179 639
e-mail: etp@ke.etp.sk
web: www.etp.sk/budujemenadej
web: www.etp.sk/unik9
facebook.com/etpslovensko

HUMANITA
Časopis
dobrovoľníckeho
sektora
Slovenskej republiky

Vydáva Slovenská humanitná rada, IČO: 17316014, s podporou grantu MPSVR SR. Registrácia pod č. MK SR 710/92, ISSN 1336-2208. evč.: EV 384/08. Objednávky prijíma redakcia. Nevyžiadané rukopisy a fotografie nevraciam. Uverejnené príspevky nehonorujeme. Šéfredaktor: Ing. Maroš Silný. Adresa redakcie: Budyšínska 1, 831 03 Bratislava 3, telefón: 02 5020 0500, 02 5020 0511, 0948 016 123, e-mail: redakcia.humanita@gmail.com, web: www.shr.sk. Snímky: redakcia a archív organizácií. Grafická úprava a tlač: RAX, s.r.o., Bratislavská 10, 841 06 Bratislava. Distribúcia: Slovenská humanitná rada, Budyšínska 1, 831 03 Bratislava 3. Časopis vychádza 2-krát v roku. Náklad 3 500 kusov. © SHR

Extrémna chudoba, dlhodobá nezamestnanosť, nízka úroveň vzdelania, nevyhovujúce podmienky bývania či napäté vzťahy s majoritnou spoločnosťou. Bežné problémy vo vylúčených rómskych komunitách, na ktoré sa snažíme v rámci našich Programov sociálnej integrácie dlhodobo nachádzať a uplatňovať riešenia.

Aj preto pôsobíme najmä v oblasti východného Slovenska, kde je koncentrovaných najviac vylúčených lokalít – rómskych osád. Na dennej báze prevádzkujeme päť komunitných centier v Prešovskom a Bratislavskom kraji – KC Rošovce (2006), KC Petrovany (2008), KC Sveržov (2009), KC Kojatice (2014) a KC Plavecký Štvrtok (2015). V rámci našej pomoci sa zameriavame na niekoľko kľúčových oblastí, ako sú vzdelávanie, zamestnávanie, sociálna a komunitná práca a dobrovoľníctvo.

Vzdelávanie detí z vylúčených komunit

Jedným zo základných pilierov našej práce je vzdelávanie. Deti z MRK čelia na svojej ceste za vzdelaním či kariérou mnohým prekážkam. Dôvodom je aj to, že pochádzajú z málo podnetného prostredia, čo častokrát vedie k predčasnemu ukončeniu školskej dochádzky, prípadne k nezaujmu o vzdelanie. Naši kolegovia sa im preto snažia ukázať, aké dôležité je vzdelanie a ako im môže pomôcť pri hľadaní zamestnania v budúcnosti.

Vzdelávanie detí a mladých z MRK ponúkame vo forme doučovania, ktoré prepája formálne a neformálne vzdelávanie. Prostredníctvom zážitkových aktivít a cez hru sa deťom v komunitách venujú nielen naši kolegovia, ale aj rôzni dobrovoľníci (študenti pedagogiky, pedagógovia, sociálni pracovníci či vedci). Pre deti z komunit, kde vládne generačná chudoba, sú takéto aktivity mimoriadne podnetné. Naši kolegovia si s nimi aj v lete počas Letnej školy ochotne opakujú školské učivo a ukazujú im, že aj hravou formou sa dokážu veľa naučiť.

Kariérové poradenstvo a duálne vzdelávanie

V komunitných centrách poskytujeme nielen doučovanie, ale aj kariérové poradenstvo a rozvíjame digitálne zručnosti. Za veľmi prínosnú považujeme spoluprácu so ZŠ v Petrovanoch, kde sa kariérové poradenstvo vyučuje už druhý školský rok ako samostatný predmet v ôsmom ročníku a žiactvu tak pomáha zorientovať sa v možnostiach, ktoré majú po škole k dispozícii. Deťom a mladým tiež sprostredkovávame

ČLOVEK V OHROZENÍ A RÓMSKE KOMUNITY

duálne odborné vzdelávanie, aby mali väčšiu šancu nájsť si v budúcnosti dobrú a stabilnú prácu. Duálne vzdelávanie je o tom, že žiaci nielen študujú v škole, ale zároveň pracujú vo firme v oblasti svojho študijného zamerania. Takže okrem teoretickej prípravy získajú aj praktické skúsenosti u zamestnávateľa. V našej spoločnosti je množstvo mladých Rómov a Rómok, ktorí po ukončení ZŠ nemajú záujem či možnosť pokračovať v ďalšom štúdiu. Toto obdobie je pre nich veľmi kritické a zo skúsenosti vieme, že ak si čím skôr nenájdu zamestnanie, potom sa už omnoho ťažšie zaradia do pracovného procesu.

Štipendiá pre stredoškolskú mládež

Záleží nám aj na tom, aby v štúdiu na stredných školách pokračovali tí, ktorí doma nemajú vytvorené najvhodnejšie podmienky na štúdium. Šikovných stredoškolákov podporujeme tak, že im preplácame cestovné náklady, pomôcky do školy či príspevky za internát. Zopár príkladov: *Marcela* si tesne pred 40-tkou urobila maturitu, aby si mohla nájsť dôstojnejšie zamestnanie. *Bohuš* v rámci duálneho vzdelávania pracoval v hypermarkete, kde sa po maturite zamestnal a v kariérom rebríčku postupuje stále vyššie. Stredoškoláčka *Patka* študuje na pedagogickej škole a jej snom je stať sa učiteľkou. *Denise* sa aj vďaka dlhoročnej podpore našich kolegov z KC vo Sveržove podarilo skončiť vysokú školu – pedagogickú fakultu na Prešovskej univerzite. Takéto príbehy, našťastie, nie sú raritné, ale pribúdajú stále nové.

Tréningy a práca pre dospelých

Venujeme sa aj vzdelávaniu dospelých, ktorých motivujeme zvyšovať si kvalifikáciu. Poskytujeme im rôzne tréningy, komunikačné či manuálne. Venujeme sa aj finančnej gramotnosti, veď dôležitou súčasťou budovania dôstojnejšieho života je aj ich oddlženie. Až po ňom môžu naši klienti začať nanovo a s novými vedomosťami, ako

už neskľnúť do podmienok, v ktorých začínali.

Stabilná práca. Mnohí naši klienti z vylúčených komunit sa narodili do generačnej chudoby, z ktorej sa len veľmi ťažko vedia zapojiť do pracovného procesu. Pomáhame im, aby nadobudli zručnosti potrebné pre konkrétnu prácu, aby zamestnanie nielen získali, ale si ho aj udržali. Organizujeme kariérové poradenstvo a spolupracujeme s konkrétnymi zamestnávateľmi. V našom inovatívnom programe pre zamestnávanie sa nám podarilo zamestnať už desiatky klientov.

V rámci medzinárodného projektu CRIS poskytujeme pracovné poradenstvo v dvoch lokalitách – v Lučenci a v Spišskom Podhradí, kde zároveň nadväzujeme priamu spoluprácu s úradmi práce. Na Záhorí sme tiež oslovili viacero firiem a prepájame ich s mladými ľuďmi.

Predsudky bokom

Naša práca sa však nesústreďuje iba na priame aktivity v teréne. Na to, aby sa na Slovensku mohla uskutočniť udržateľná a zmysluplná zmena, je totiž potrebná aj zmena verejných politík. Snažíme sa preto tlačiť aj na politikov a príslušné orgány, aby presadzovali efektívne a užitočné zmeny. Taktiež vzdelávame firmy či verejnosť a snažíme sa odstraňovať rôzne hlboko zakorenené predsudky. Veríme, že postupne, krok za krokom, sa dopracujeme k tolerantnejšej, rôznorodejšej a fungujúcejšej spoločnosti.

Foto (aj na obálke): Peter KORČEK

Kontakt:

**Človek v ohrození, n. o.
Bašťová 343/5, 811 03 Bratislava
e-mail: info@clovekvhrozeni.sk
web: www.clovekvhrozeni.sk**

POČAS ZBIERKY REGISTROVANEJ POD ČÍSLOM 000-2023-047273

STE NĀM DAROVALI

19 394,49 EUR

TESCO HUMANITA

ĎAKUJEME VĀM